

**ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ NOMINA PROPRIA
У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Перш, ніж охарактеризувати взаємодію двох лінгвістичних феноменів – власної назви і тексту, необхідно розглянути існуючі підходи до референції онімів. Так, згідно з класичною теорією референції, представленою працями Г. Фреге та Б. Рассела, значення оніма зводиться до певної дескрипції. Наприклад, значення імені *Гомер* можна передати через сполучення *автор Іліади та Одисеї*. У цьому випадку ім'я *Гомер* буде еквівалентним дескрипції *автор Іліади та Одисеї*, і, таким чином, саме ім'я стає прихованою дескрипцією. Проте такий підхід не відповідає реальному функціонуванню імен у мовленні. Так, О.Д. Шмельов прирівнює ім'я *Арістотель* до дескрипції *учитель Олександра Македонського* і зазначає, що незнання цього факту свідчить скоріше про історичну необізнаність, ніж про незнання мови [2, с. 50]. Тому значення онімів треба розглядати не як одну певну дескрипцію, а як їх низку, наприклад, значення імені *Арістотель* можна подати як сукупність дескрипцій *давньогрецький філософ + учень Платона + учитель Олександра Македонського + автор «Метафізики»*.

Згідно з каузальним підходом до референції, розвинутим у працях С. Кріпке [9] та К. Доннеллана [4], зв'язок імені з референтом відбувається без посередництва значення. Від акту першопочаткового найменування предмета, тобто від встановлення референції, ведеться каузальний ланцюжок до будь-якого реального вживання оніма. При цьому мовці взагалі можуть не мати жодної уяви про те, коли і як відбувався акт найменування. Головне, що вони мають у свідомості образ цього об'єкта і вони знають, що за ним закріплене певне ім'я. Проте і каузальна теорія не може остаточно пояснити реальне вживання онімів у тексті, оскільки існують численні випадки вживання власних імен у тексті в переносному значенні.

Новим підходом до референції онімів стала інформаційна модель Е. Ханзака, згідно якої власна назва пов'язана не з об'єктом, а з інформацією про об'єкт, а імена є індексами доступу до інформації, яка зберігається в мозку людини. Акт встановлення референції полягає у закладанні в мозок людини інформації, доступ до якої відбувається через ім'я. При вже наявних у мозку даних відбувається доповнення інформації та її коригування [6, с. 276-277]. У руслі цієї моделі можна розглядати власну назву в тексті як ономастичну інформацію, яка складає частину загального інформаційного поля текста.

Досі власні назви досліджено в різних аспектах і дискурсах на матеріалі однієї чи декількох мов [5; 8; 10]. Основним недоліком багатьох подібних студій є те, що оніми досліджували без врахування жанрової ознаки тексту. Г. Ленк дійшов висновку, що при аналізі власних назв слід враховувати не лише тематику, а й вид тексту, оскільки це впливає на використання тієї чи іншої форми власного імені та його оточення [10, с. 58].

Мета нашої студії – встановити закономірності вживання власних назв у різних жанрах публіцистичного стилю сучасної німецької мови. Матеріалом дослідження слугувала суцільна вибірка власних назв з журналу „Der Spiegel“ у різних жанрах і різних тематичних рубриках.

Ми розрізняємо в публіцистичному дискурсі такі інформаційні жанри, як коротке повідомлення, інформаційна стаття, кореспонденція, які і стали об'єктом нашої студії. В інформаційних жанрах автор повинен об'єктивно інформувати читача про події, ситуації, уникаючи при цьому власних думок і оцінок. Цим вони відрізняються від аналітичних газетних жанрів, де на передній план виступає інтерпретація, коментар, пояснення актуальної ситуації і простежується переважно перзуазивна функція тексту.

У роботі ми розрізняємо вісім груп власних назв: 1) антропоніми, як-от: *Anna, Hans, Müller*; 2) топоніми: *Europa, Deutschland, der Rhein*; 3) зооніми: *Amigo, Lord, Pirat*; 4) хрононіми: *Ostern, die Reformation, das Dritte Reich*; 5) фітоніми: *Jonagold, Williams, Muskat bleu*; 6) ергоніми: *Greenpeace, Euratom, Grüne*; 7) ідеоніми: *der „Faust“, Mondscheinsonate, Sixtinische Madonna*; 8) хрематоніми: *Mercedes, Maybach, Astor, Davidoff, Viagra* тощо.

Розглянемо функціонування власних імен у публіцистичних текстах в рамках макротекстології, коли простором реалізації властивостей і функцій власної назви є цілий текст. Розподіл власних назв за жанрами в рубриці „Політика“ журналу „Der Spiegel“ наведено в таблиці 1 (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл власних назв за жанрами в рубриці “Політика”

Власні назви		Коротка замітка	Стаття	Інтерв’ю
антропоніми	імена	0	38	0
	прізвища	22	196	14
	ім’я і прізвище	28	183	11
	прізвиська	0	3	0
топоніми	материки	3	24	2
	країни	12	163	26
	населені пункти	16	110	5
	федеральні землі (області)	3	11	1
	назви вулиць, площ	2	6	0
зооніми	клички тварин	0	0	0
хрононіми	історичні події	0	5	0
	назви свят	0	2	0
фітоніми	назви рослин	0	0	0
ергоніми	партійні	13	94	3
	державні	13	16	3
	суспільні	1	5	2
	організації і установи	2	13	1
ідеоніми	твори науки; література; театр, кіно; живопис	0	0	0
	музика	0	1	0
хремотоніми	автомобілі	0	8	0
	зброя	1	13	0
	преса	0	7	0
	комп’ютер, програми	0	1	0
	фірми, магазини	0	50	0
Разом	1133	116	949	68

Розглянемо, чи існує залежність між вживанням власних назв у коротких замітках, статтях та інтерв’ю. Для цього опрацюємо фактичні дані за допомогою статистичних методів. Важливим параметром, який інформує про ступінь вживання різних груп власних назв у певному жанрі публіцистичного стилю, є сила зв’язку між досліджуваними одиницями, або, інакше кажучи, інтенсивність. Дані про інтенсивність зв’язку власних назв з певними жанрами у рубриці «Політика» були отримані за допомогою критерію „хі-квадрат” та коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова (див. табл. 2). Якщо сума хі-квадрат вказує на наявність або відсутність зв’язку, то коефіцієнт К – на силу цього зв’язку (детальніше про статистичні прийоми див. [1]).

Таблиця 2

Інтенсивність зв'язку власних назв з певними жанрами у рубриці «Політика»

Власні назви		Коротка замітка	Стаття	Інтерв'ю
антропоніми	імена		$\chi^2=7,62$ K=0,08	
топоніми	країни			$\chi^2=20,82$ K=0,14
ергоніми	державні організації та установи	$\chi^2=33,09$ K=0,17		
хрематоніми	фірми, магазини		$\chi^2=10,14$ K=0,09	

Оскільки величини коефіцієнта K коливаються в межах від 0,08 до 0,17, вважатимемо зв'язки з величинами коефіцієнта K до 0,12 слабкими, величини K від 0,13 до 0,15 свідчать про тісний зв'язок, а при K більше 0,16 зв'язки можна вважати найбільш інтенсивними. У результаті статистичного аналізу встановлено (див. табл. 2):

1. Найбільш інтенсивний зв'язок зафіксовано для вживанням ергонімів у коротких замітках (ХЛевицкий В.В. Семасиология / В.В. Левицкий. – Винница : НОВА КНИГА, 2006. – 512 с.
2. Шмелев А.Д. Пробный камень теории референции / А.Д. Шмелев // Вопросы кибернетики. Семиотические исследования / Под ред. В.А. Успенского. – М. : АН СССР, 1989. – С. 49-80.
3. Шмелев А.Д. Именованье и автономность имени / Булыгина Т.В., Шмелев А.Д. // Языковая концептуализация мира на материале русской грамматики. – М. : Языки русской культуры, 1997. – С. 425-434.
4. Donnellan K. Proper names and identifying descriptions / K. Donnellan // Synthese – V. 21. – 1970. – P. 647-668.
5. Gläser R. Substitution von Eigennamen in britischen und amerikanischen Presstexten / R. Gläser // Studia Onomastica VI. – 1990. – S. 87-95.
6. Hansack E. Der Name im Sprachsystem. Grundprobleme der Sprachtheorie / E.Hansack. – Regensburg: S. Roderer Verlag, 2000. – 414 S.
7. Hengst K. Funktional Macro-Analysis of Specialist Text Forms / K.Hengst // H. Schröder ed. Subject-oriented Texts: Languages for Special Purposes and Text Theory. – Berlin / New York: de Gruyter, 1991. – P. 137-157.
8. Hengst K. Eigennamen in Medien – dargestellt an Beispielen aus der deutscher und russischer Presse / K. Hengst, N. V. Vasil'eva // Namenforschung und Namendidaktik / K. Franz, A. Greule. – Baltmannsweiler : Schneider-Verl. Hohengehren, 1999. – S. 186-207.
9. Kripke S. Naming and necessity / S. Kripke // Davidson D., Harman G. eds. Semantics of natural language. – Dordrecht : Reidel, 1972. – P. 253-355.
10. Lenk H.E.H. Personennamen im Vergleich : Die Gebrauchsformen von Anthroponymen in Deutschland, Österreich, der Schweiz und Finnland / H.E.H. Lenk. – Hildesheim, Zürich, New York : Georg Olms Verlag, 2002. – 490 S.